

Vprašanja za zaključni izpit Slovenščine..

A) KNJIŽEVNOST

a) ljudsko slovstvo:

➤ Kaj je značilno za ljudsko slovstvo?

Za ljudsko slovstvo je značilna anonimnost. Prenaša se iz roda v rod, zaradi ustnega izročila ni zapisano, jezik je poln narečnih besed in popačenk. Pojavi se v 10. stoletju, vrh pa doseže v 14. ali 15. stoletju. Avtor je neznan.

➤ Kako ga delimo?

Delimo ga na:

⇒ **Poezijo (ali ljudske pesmi):**

Sem spadajo pesmi z različnimi novostmi in idejami: obredne ali verske, v zvezi s poklicem in običajem, ljubezenske, šaljive in zbadljive, otroške in pripovedne.

⇒ **Proza (ali ljudsko pripovedništvo)**

- **Bajke:** obravnavajo nastanek sveta. V njih nastopajo nečloveška in polčloveška bitja s človeškimi lastnostmi: vile, škrti, povodni možje.
- **Pripovedke:** govorijo o junaških dogodkih, v njih nastopajo ljudje. Največji junak pripovedk je Kralj Matjaž.
- **Pravljice:** opisujejo čudežne dogodke. V njih se največkrat pojavlja dobro proti zlu, dobro proti zlobnim bitji.
- **Legende:** opisujejo življenje in trpljenje svetnikov.
- **Basni:** V njih nastopajo živali s človeškimi lastnostmi. Na koncu vsake basni se skriva nauk oz. motiv.
- **Pregovori**
- **Uganke.**

➤ Kako delimo slovenske ljudske pesmi?

Slovenske ljudske pesmi delimo na pripovedne in izpovedne.

➤ Kaj je značilno za ljudske pesmi?

Po obliki so različne. Običajno imajo kitice in refrene. Jezikoslovne značilnosti so: preprost jezik, narečna beseda, popačenke iz nemščine, pomanjševalnice, okrasni pridevki, ponavljanje besed, ljudska števila, pretiravanje.

➤ Kako delimo slovensko ljudsko pripovedništvo?

Slovensko ljudsko pripovedništvo delimo na:

- **Bajke:** govorijo o nastanku sveta. V njih nastopajo nečloveška in polčloveška bitja s človeškimi lastnostmi: vile, škrti, povodni možje..
- **Pripovedke:** opisujejo junaška dejanja, v njih nastopajo ljudje. Največji junak pripovedk je kralj Matjaž.
- **Pravljice:** obravnavajo čudežne dogodke. V njih se pojavljajo dobro proti zlem, dobro proti zlobnim bitiji
- **Legende:** opisujejo življenje in trpljenje svetnikov

- **Basni:** V njih nastopajo živali s človeškimi lastnostmi. Na koncu vsake basni se skriva nauk oz. motiv.
- **Pregovori**
- **Uganke.**

b) Zeleni Jurij- ljudska

➤ **O katerem ljudskem obredu govori pesem? Kaj veš o njem?**

Pesem govori o ljudskem obredu, ki se imenuje Jurjevanje. Jurjevanje je ljudski praznik, ko preganjajo zimo in naznanjajo prihod pomladi. Ta praznik se dogaja 24. aprila, ko godujejo Juriji v Beli Krajini.

➤ **Kdo je Zeleni Jurij? Kakašna je vloga njegovih spremljevalcev?**

Zeleni Jurij je tisti, ki se vanj obleče. Obleči se mora v zelenje, ki je zeleno do 24. aprila. Naloga njegovih spremljevalcev je, da ga spremljajo od hiše do hiše, pojejo Jurijevske pesmi in pobirajo darove.

➤ **Kakšno je razpoloženje v pesmi?**

V pesmi je razpoloženje dobro, kajti vsi se veselijo prihoda pomladi. Prevladuje zelena barva, ki pomeni rojstvo.

Svetlana Makarovič: Zeleni Jurij sodobna književnost

1.

➤ **Sporočilo pesmi?**

Hudobija izzove še večjo hudobijo.

➤ **Kdo je Zeleni Jurij?**

Zeleni Jurij je mitološka oseba, hudoben deček, ki so ga v otroštvu kamenjali. Ubija ljudi.

➤ **Primerjava te pesmi z ljudsko?**

V ljudski pesmi je razpoloženje veselo, prevladujeta veselje, prešerna razigranost, vsi se veselijo zmage pomladi nad zimo.

V sodobni pesmi pa prevladujeta marčnost in groza, ki ju sproža hudobija ljudi (siva barva, sivi konj: zelen- siv

➤ **Kakšno je razpoloženje v pesmi?**

Razpoloženje v pesmi je mračno, strah in groza. Vse to pa sproža hudobija ljudi.

1. Protestantizem- 16. stoletje (1550- 1600)

➤ **Razloži pojme reformacija, protestantizem in protireformacija!**

⇒ **Reformacija:**

Reformacija je bila veliko versko gibanje v zahodni Evropi v 16. stoletju (1550- 1600). Njeni pripadniki so gradili cerkve tako, da so duhovniki prodajali odpustke.

a) Kulturni pomen:

- izid prvih dveh slovenskih knjig, Abecednik in Katekizem
- uporaba slovenskega jezika v cerkvenem obredju
- ustanovljena 1. tiskarna J. Mandeljca v Ljubljani
- prevod Biblije
- prva slovnica slovenskega jezika
- ustanovljena 1. stanovska knjižnica v Ljubljani
- stanovske šole.

⇒ **Protestantizem:**

Protestantizem je skupno ime krščanskih veroizpovedi. Protestanti so zahtevali naj verniki verujejo, vendar naj pri cerkvenem obredju uporabljajo svoj materni jezik

Glavni protestantski pisci:

- Sebastijan Krelj (otročja Biblija, Postila Slovenska)
- Primož Trubar (Katekizem, Abecednik, Cerkevni red, Proti zidavi cerkva)
- Jurij Dalmatin (prevod Biblije)
- Adam Bohorič (Zimske urice)

⇒ **Protireformacija:**

Začela se je v 70. in 80. letih 16. stoletja, ko je oblast začela preganjati protestante. Bila je pod oblastjo nadvojvode Ferdinanda, delovala je z vojaško silo.

➤ **Označi pomen slovenske reformacije!**

Kulturni pomen:

- izid prvih dveh slovenskih knjig, Abecednik in Katekizem
- uporaba slovenskega jezika v cerkvenem obredju
- ustanovljena 1. tiskarna J. Mandeljca v Ljubljani
- prevod Biblije
- prva slovnica slovenskega jezika
- ustanovljena 1. stanovska knjižnica v Ljubljani
- stanovske šole.

➤ **Imenuj slovenske avtorje in njihova dela!**

- Sebastijan Krelj (otročja Biblija, Postila Slovenska)
- Primož Trubar (Katekizem, Abecednik, Cerkevni red, Proti zidavi cerkva)
- Jurij Dalmatin (prevod Biblije)
- Adam Bohorič (Zimske urice)

a) Primož Trubar: Proti zidavi cerkva

izvirno delo, pripoved

➤ **V čem se v delu proti zidavi cerkva kaže protestantska miselnost?**

Protestantska miselnost se kaže v tem, da so nasprotovali zidavi cerkva, ker je tako duhovščina bogatela na račun vernikov oni pa so živeli po svetem pismu..

➤ **Sporočilo dela.**

V delu proti zidavi cerkva Trubar svari svoje ljudstvo pred praznovernostjo hkrati pa opozarja na koristoljublje katoliške duhovščine.

➤ **Zakaj je delo Proti zidavi cerkva izvirno delo?**

Delo Proti zidavi cerkva je izvirno delo zato, ker pisatelj pripoveduje o dogodkih, ki jih je sam doživel ali pa jih je slišal od drugih. Napisano je v dolenjščini in ljubljansčini.

➤ **Kaj veš o Primožu Trubarju?**

Rodil se je leta 1504 v Rašici na Dolenjskem, umrl pa leta 1586 v Derendingenu.

Je začetnik slovenske književnosti. Napisal je 22 knjig v slovenščini in 2 v nemščini. Bil je vodja slovenske protestantske cerkve. Reformatorske ideje je dobil pri škofu Bonamu v Trstu. Bil je duhovnik in pridigar. Najpomembnejša dela so: Abecednik, Katekizem, Cerkevni red, Proti zidavi cerkva.

2. RAZSVETLJENSTVO- 1750 – 1830

➤ Razloži pojem razsvetljenstvo?

Razsvetljenstvo je bilo duhovno in družbeno gibanje v 2. polovici 18. stoletja oz. od leta 1750-1830, ki si je prizadevalo za posameznikov in skupni napredek na temelju človeških pravic in razuma.

➤ Kdo so bili razsvetljenci?

Razsvetljenci so bili prepričani, da je bog ustvaril svet a v njegov razvoj ne posega. Trdili so, da je vsakega človeka lahko izobraziti in vzgojiti, zato so poudarjali pomen šole.

Glavni razsvetljenci so bili.

- A. Tomaž Linhart (Županova Micka, Ta veseli dan ali Matiček se ženi)
- Valentin Vodnik (Kos in brezen, Sraka in mlade, Dramilo, Pesmi za pokušino)
- Kumerdej
- Japelj
- Ž. Zois

➤ Kaj je značilno za razsvetljenstvo na slovenskem?

Za razsvetljenstvo je značilno, da so bili Slovenci razkosani na posamezne pokrajine, ter kulturno in politično zatirani pod Avstrijo. Začelo se je leta 1750 in trajalo do leta 1830. Prebivalstvo je bilo predvsem kmečko (duhovniki, malomeščani, obrtniki). Značilne so tudi reforme Marije Terezije in Jožefa II. Leta 1774 izide tudi zakon o obveznem šolstvu (od 6.- 12 leta) prevod slovenske književnosti.

a) *Valentin Vodnik; Dramilo*

➤ Kaj veš o Valentinu Vodniku?

Valentin Vodnik se je rodil leta 1758 v zgornji Šiški pri Ljubljani. Študiral je bogoslovje in filozofijo. Po končanem študiju je bil duhovnik in urednik prvega slovenskega časopisa. Bil je vsestranski ustvarjalec. Napisal je pesniško zbirko Pesmi za pokušino, Sraka in mlade, Kos in brezen, Dramilo. Sodeloval je v Zoisovem krožku, kjer je Zois finančno podpiral avtorje kot sta bila Linhart in Vodnik. Umrli je leta 1819.

➤ V čem se pesem Dramilo razlikuje od neumetnostnih besedil?

Pesem Dramilo se od neumetnostnih besedil razlikuje v tem, ker je umetnostno besedilo, kar pomeni, da vsebuje ritem, verz in rimo.

➤ Kaj pomeni naslov »Dramilo«?

Dramilo je to kar drami, prebuja.

➤ Koga pesnik v delu nagovarja?

Pesnik v delu Dramilo nagovarja Kranjca- slovenca.

➤ Kakšna je vsebina njegovega nagovora?

Cela pesem Dramilo je sam nagovor oziroma prepričevanje. Pesem je porazdeljena na tri kitice_

- **prva kitica:** tu pesnik govori o zdravi, dobri zemlji, na kateri živimo. S svojimi naravnimi bogastvi je idealno okolje za pridne ljudi.
- **Druga kitica:** tu pesnik nagovarja Kranjca, da je bister, čeden, hkrati pa mu že nauk daje, da bo našel srečo le če bo delaven.
- **Tretja kitica:** tu poziva Kranjca, naj sprejme darove in izkoristi kar se mu ponuja.

➤ **Sporočilo pesmi?**

Sporočilo pesmi je poziv k delavnosti, ki je pogoj za srečo in temeljna življenjska vrednost.

b) Anton Tomaž Linhart, Ta veseli dan ali Matiček se ženi

➤ **Kdo je bil Anton Tomaž Linhart?**

Rodil se je leta 1756 v Radovljici. Bil je dramatik, pesnik, šolnik, uveljavil se je tudi kot znanstvenik. Bil je 1. slovenski dramatik in najvidnejši predstavnik razsvetljenstva. Umrli je leta 1795.

Napisal je: miss Jenny Love (v nemščini), Županova Micka (prevod iz nemščine), Ta veseli dan ali Matiček se ženi.

➤ **Obnovi dogajanje v komediji Ta veseli dan ali Matiček se ženi!**

Komedija- zbuja smeh, preprost jezik, smešna imena, namenjena predvsem preprostim bralcem, konec je vedno dober.

Matiček pripravlja poroko z Nežko, katero rad vidi baron. Nenadoma se pokaže nepričakovana ovira, ki ima korenine še v preteklosti. Smrekarica uveljavlja svoje pravice do Matička, ker ji je ta dolžan 200 kron. Baron, ki hoče preprečiti poroko, dovzdevno zmaga, ko mu Nežka obljubi sestanek v parku, hkrati pa mu vzbudi ljubosumje, ko mu namigne, da baronica zelo rada vidi študenta Tončka. Baron res sumniči gospo in jo zalezuje. Ko že misli, da je ženo zasačil, se mu vse podre. Baron ne pozabi osramotitve pred ženo, a še vedno noče privoliti v njuno poroko. Zdaj mu pride na pomoč Smrekaričina tožba zoper Matička. Tu se izkaže, da je Smrekarica Matičkova mati. Ko se baron že vda, se mu naenkrat sproži kanček upanja..Nežka ga povabi na večerni sestanek. Baron je prepričan, da dvori Nežki, vendar pa sta baronica in Nežka pripravili spletko v kateri se njuna vloga zamenja. Torej Baron v resnici dvori baronici, Matiček pa, ki hoče maščevati zaročenkino nezvestobo misli, da dvori baronici vendar v resnici dvori Nežki. Ko je baron že trdno prepričan, da je dosegel svoje, pride resnica na dan. Toda konec dober vse dobro. Matiček in Nežka sta dosegla svoje, baron se je pobotal z ženo, Žužek pa je s sinom našel tudi ženo.

➤ **Katere razsvetljenske misli vsebuje komedija?**

Komedija vsebuje: pamet-razumnost, iznajdljivost, pogumnost, naravnost, samozavest.

➤ **Kaj je komedija?**

Komedija je nasprotje tragedije, njen cilj je vzbujati smeh,, nasprotja v njej so rešljiva. Spada v dramatiko, namenjena je za gledališče- dvogovori.

3. ROMANTIKA : 1830- 1850

➤ **Kaj je romantika?**

Romantika je bila Evropska umetnostna smer v 1. polovici 19. stoletja (1830- 1850). Na slovenskem se je romantika začela leta 1830, ko je izšlo literarno glasilo Kranjske čbelice. Končala se je leta 1848.

Glavne značilnosti romantike so:

- Usmerjenost v človekovo notranjost, čustva, zlasti ljubezen
- Močna domišljija, izmišljen svet
- Razočaranje nad strokovnostjo
- Obsežne romantične pesnitve, epsko-lirske povesti v verzih in romanih- prevladuje lirika.
- Marčna revolucija

Predstavniki romantike so bili:

- Matija Čop
- Jernej Kopitar
- France Prešeren

a) France Prešeren, Krst pri Savici

➤ **Kdo je bil France Prešeren?**

Rodil se je 3. decembra 1800 v Vrbi na Gorenjskem. Šolal se je v Ribnici, nato v Ljubljani kjer je končal gimnazijo. Na Dunaju je študiral in pisal ter postal doktor prava. Kot dijak je spoznal Matijo Čopa in začela sta skupno zanimanje za književnost in sta se še močneje povezala. Odvetniško pisarno je dobil šele 2 leti pred smrtjo. Umrli je 8. februarja 1849 v Kranju.

Pesniški razvoj:

- ⇒ **Mladostno obdobje;** od 1824 – 1828 ironičen, zabavljiv pogled na življenje, lahkotna ljubezenska doživetja, šegavost (Povodni Mož, Dekletam, Zvezdogledam)
- ⇒ **Zrelo obdobje;** od 1828- 1840 Prešerena prevzame romantični pogled na življenje in ustvarjanje (Slovo od mladosti, Sonetje nesreče, Sonetni venec, Gazele, Glosa, Krst pri Savici)
- ⇒ **Pozno obdobje;** po letu 1840, pesnik se umiri po hudi življenski krizi, zateče se k preprostim kritičnim oblikam, oopusti visoke romantične teme in se posveti bolj vsakdanjim (V spomin Andreja Smoleta, Zdravljica)

➤ **Obnovi dogajanje v pesmi uvoda Krst pri Savici? (kakšna je snov uvoda)**

Literarna zvrst dela je zgodovinski ep

Obnova:

Črtomir(pogani) in tovariši se spopadejo z Valjhunovo(kristijani) vojsko. Črtomir in tovariši se med bojem umaknejo v Ajdovski Gradec ter ostanejo brez hrane. Ko jih Valjhunova vojska napade preživi le Črtomir. On se zateče k Bohinjskemu jezeru. Pri slapu Savici se sreča z Bogomilo ta pa mu pove, da se je pokristijanila zaradi njegovega življenja. Črtomir se v Ogleju pokristjani in postane duhovnik. Od takrat se nista več videla. Zaljubljen v Bogomilo prevzame krščansko vero.

Snov uvoda je spopad krščanske in poganske vojske.

➤ **Opiši zunanjo in notranjo zgradbo Uvoda in imenuj 3 glavne motive.**

Zunanja zgradba:

- ritem
- rima

Notranja zgradba:

- pripoved v verzih

Trije glavni motivi so:

- dolgotrajen boj Črtomirjeve vojske z mnogo številnejšo Valjhunovo (obleganje postojanke)
- Črtomirov govor tovarišem pred spopadom
- Vojaški spopad.

➤ **Ideja uvoda, kje je romantična miselnost?**

Ideja Uvoda je svobodoljubje oziroma misel, da je svoboda najvažnejša življenska vrednota. Otroci Slave so Slovani. Narodna svoboda je dragocenost, za katero je vsak posameznik pripravljen dati svoje življenje. Tako se sporočilo Uvoda ujema z romantično miselnostjo o svobodi kot temeljni pravici posameznika in naroda.

b) France Prešeren: Pod oknom

➤ **Zakaj je to romantična osebnoizpovedna pesem?**

Romantična osebnoizpovedna pesem je zato, ker izpoveduje ljubezenska čustva.

➤ **Označi jezik in slog pesmi!**

Okolje je skoraj realistično nazorno, besedilo pa ima zaradi intenzivne čustvenosti tudi značilne romantične metafore. Pesem je postala prava narodna pesem. Slog pesmi je serenada.

➤ **Kaj je serenada?**

Serenada je ljubezenska vrsta pesmi, drugo ime je podoknica.

4. REALIZEM : 1850- 1899

➤ **Kaj je realizem? (Naštej njegove glavne značilnosti)**

Začetek realizma se začne v 2. polovici 19. stoletja (1848-1899).Realizem na splošno pomeni čut za stvarnost, upoštevanje stvarnosti in dejstev.

Glavne značilnosti so:

- Usmerjenost v zunanji, stvarni objektivni svet.(epika, romantični stvarni naturalizem)
- Osebe in dogodki so prikazani objektivno brez olepšavanja
- Ravnanje oseb je psihološko in družbeno utemeljeno
- Zgledovanje po živi rabi jezika, v različnih okoliščinah
- Prvi roman: Josip Jurčič- Deseti brat(epika)

Realisti:

- J. Jurčič - Deseti brat - roman
- Tavčar - V zali (povest), Visoška kronika (roman), Cvetje v jeseni (proza)
- S. Gregorčič- Sam, Slovo, Domovini
- Fran Levstik- Popotovanje od Litije do Čateža, Martin Krpan
- S. Jenko- Spomini, Tilka (novela značajevka) , Jeprški učitelj
- J. Stritar- Pesmi 1869
- J. Kersnik- Mačkova očeta, Jara gospoda
- Aškerc- Balade in romance, Stara pravda

➤ **Kaj je naturalizem?**

Naturalizem : umetnostna smer, ki upodablja ljudi in resničnost brez olepšavanja ter dokazuje, da je človek le plod dednosti, okolja in časa.

Glavne značilnosti so:

- Naturalizem je skrajni realizem, v ospredje postavlja dednost in okolje
- Opisovanje stvarnosti je zelo podrobno, že skoraj znanstveno
- Književne osebe so največkrat ljudje z družbenega dna, prikazane so v socialni in moralni bedi.

➤ **Kaj veš o realizmu na slovenskem?**

Slovenski realizem se je pojavil pozneje kot ponekod drugod v Evropi. V njem je bila tudi bolj kot v Evropskem prisotna romantična tradicija, vplivna pa je bila še razsvetljenska miselnost s svojimi vzgojnimi in narodno prebudnimi idejami.

a) **Fran Levstik, Martin Krpan- povest**

➤ **Kdo je bil Fran Levstik?**

Bil je pesnik, pisatelj, dramatik, pisec literarnega programa, jezikovni in književni kritik časnikov in politični delavec.

Znana dela : Popotovanje od Litije do Čateža, Martin Krpan

➤ **Označi Krpana (jezikovno / nejezikovno sporočilo)!**

Krpan je preprost kmečki človek z veliko fizične moči.

Jezikovno sporočilo je, da se pogovarja s sosedom, z navadnim človekom.

Nejezikovno sporočilo je, da je močan- dvigne kobilu, poseka lipo...

➤ **Kaj je v povesti romantičnega in kaj realističnega?**

Romantika v povesti: je izjemno junaštvo posebnost – posebno, ki je verjetno plod Levstikove domišljije in je idealiziran, osebe se delijo na dobre in slabe. Delo je povest (srednje dolga pripoved, preprosta vsebina, en glavni junak.)

Realizem v povesti: Ljudski jezik, književne osebe, misli in dejanja.

➤ **Kaj je priporočal Levstik slovenskim pisateljem v delu Potovanje iz Litije do Čateža?**

Levstik je v delu Popotovanje od Litije do Čateža slovenskim pisateljem priporočal, naj pišejo o resničnem življenju, v kmečkem okolju, o preprostih resničnih kmečkih ljudeh, v preprostem jeziku ter zanimivo in šaljivo.

b) **Simon Jenko, Tilka**

➤ **Kaj veš o Simonu Jenku?**

Bil je pesnik in pisatelj, spada v obdobje realizma.

Njegova dela so:

- Obrazci (cikel pesmi)
- Spomini
- Tilka
- Jeprški učitelj- kratka prozna dela.

➤ **O čem pripoveduje delo Tilka?**

Delo pripoveduje o kmečkem fantu, staremu 25 let in za svoja leta umsko nerazvit. Oče in mati skleneta, da bi se moral Tilka poročiti. In res Tilka se zjutraj odpravi k očetu bodoče žene, ta pa ga vidi in se norčuje iz njega. Osramočen zbeži domov in pozneje ugotovi, da je bolje, da je sam, kot pa z bogatašinjjo in še povrh staro in grdo.

➤ **Kako je Jenko označil Tilko (utemelji)?**

Avtor Tilko označi, da se boji ljudi zunaj domačega okolja, ker to okolje gleda zunaj s posmehom. Najbolje se počuti doma, pod varnim okriljem staršev. Tilka pa je takšen zato, ker se starša hvalita, kako jima je podoben saj tudi onadva nista bistra. Tudi avtor se mu posmehuje, ker je duševno zaostal.

Neposredno pripovedovanje:

- opisuje njegove telesne značilnosti (25 let, ena krajša noga..)

Posredno pripovedovanje:

- opisuje njegove umske sposobnosti, preko dejanj izveste kakšen je (obnašanje, razmišljanje, zaostalost...)

➤ **Kaj je novela?**

Novela je krajša od romana, manj oseb, ponavadi en dogodek. Napetost v zgodbi raste, v ospredju je značaj osebe.

c) Josip Jurčič: Deseti brat

➤ **Kaj veš o Josipu Jurčiču?**

Bil je slovenski pripovednik, dramatik.

Njegova dela:

- Jurij Kozjak slovenski janičar
- Domen
- Tugomer
- Veronika Desetiška
- Kozlovska sodba v Višnji gori
- Deseti brat

➤ **Kako je zgrajen roman Deseti brat?**

Zgrajen je iz dveh zgodb, ki so napisane v knjigi.

1 zgodba: govori o nesrečnem življenju Magdalene Strugove – bila je prva žena podlega dr. Kavesa.

2. zgodba: pripoveduje jo Martinek Spak – Deseti brat. Svojo žalostno zgodbo pripoveduje Lovru Kvasu in sicer tik pred smrtjo.

Zgodbe povezuje Martinek Spak- Deseti brat

➤ **Naštej osebe in jih opiši?**

- **LOVRE KVAS:**

Bil je preprost, mlad in izobražen človek, ki je potreboval denar za svoj nadaljni študij. Ker je hotel nekaj zaslužiti je prišel na Slemenice, da bi poučeval graščakovega sina. Hkrati pa se je zaljubil v graščakovo hčer Manico, s katero se je kasneje tudi poročil. Poleg tega, da je bil bratranec desetega brata, je bil tudi daljni sorodnik dr. Kavesa. Ljudje so ga vzljubili že takoj ob prihodu v vas. Kasneje je podedoval tudi grad Polesek.

- **MANICA:**

Bila je hčer bogatega očeta, ki je živel v gradu na Slemenicah. Imela je tudi manjšega brata Balčka. Bila je prijazna, ne razvajana in ne domišljava. Zaljubljena je bila v Lovra Kvas.

- **DESETI BRAT - MARTINEK SPAKA:**

Bil je sin Magdalene Strugove in Petra Kvasa. Mati mu je kmalu umrla. Sprva ni vedel, da je njegov oče Peter Kvas, kasneje pa je ugotovil iz materinih pisem. Nadel si je ime deseti brat. Ljudje so se ga povsod razveselili. Bil je neke vrste modrijan in hkrati vaški posebnež.

- **KRJAVELJ:**

Slovel je po svoji kozi in mornarski zgodbi, kako je hudiča presekal na dvoje, z zgodbo, kako je Bučarjevemu konju odpravil štatljivost in kako se je ženil z Urško. Bil je vaški posebnež.

- **DOLEF:**

Dolef je rad hodil po gostilnah zato je bil neke vrste zapit modrijan.

➤ **Čas in kraj dogajanja**

Kraj dogajanja je grad v Slemenicah in okolica. Čas dogajanja začetek 19. stoletja.

➤ **Kaj je roman?**

Roman je daljše pripovedno besedilo, nastopa več oseb, različni kraji in čas dogajanja, deli se na poglavja.

➤ **Kako pripoveduje Josip Jurčič?**

Josip Jurčič pripoveduje zanimivo, napeto, privlači bralca

d) Janko Kersnik: Agitator

➤ **Kdo je Janko Kersnik?**

(1852 - 1897)

Pripovednik, publicist in politik se je rodil leta 1852 na Brdu pri Lukovici.

Svojo mladost je Janko preživel na Brdu pri Lukovici. Gimnazijo je obiskoval v Ljubljani. Po maturi je študiral pravo na Dunaju in v Gradcu, nato pa služboval kot notar v domačem kraju. Bil je dalj časa župan v Lukovici in deželni poslanec. Umrl je še mlad za jetiko v grlu.

Njegova dela: nadaljevanje Jurčičevih Rokovnjačev, Kmetske slike, romana Ciklamen in Agitator ter povest Jara gospoda.

➤ **Obnovi dogajanja romana Agitator!**

Roman Agitator je nadaljevanje Ciklamna. Srednji dogodek so bralne prireditve, ki se imenujejo besede, ki imajo kulturni in politični značaj.

- 1. dogodek:** Prostor dogajanja je trg Borje. Na novoletni zabavi se srečajo: graščak Bole, njegova hči Milica, v katero sta zaljubljena Koren in Ruda.
- 2. dogodek:** ki ga pisatelj opiše je predpustna zabava pri graščaku Medenu, ki je nemškutar.
- 3. dogodek:** so volitve, na katerih se spopadeta Hrast in Meden, o njuni usodi z glasom odloča Bole. Zaradi prevare zmaga Meden, ki kasneje prestopi v nemški tabor. Koren se na koncu poroči z Milico.

➤ **Čas in kraj dogajanja?**

Čas dogajanja je ob koncu 19. stoletje. Kraj dogajanja pa je Ljubljana, Borje- trg.

➤ **V kateri osebi je pisal roman? Kakšne vrste pripovedovalec je avtor?**

Avtor je pisal roman tako, da je na začetku in koncu uporabil 1. osebo množine, v prvem odlomku pa tretjeosebne pripovedovalca.

Pripovedovalec je 1 in 3 osebni.

e) Janko Kersnik: V zemljiški knjigi – novela

➤ **Kakšna je zgradba te pripovedi?**

Kersnikova kratka pripoved je ena izmed 8 slik s skupnim imenom **Kmetske slike**. Kersnikova slika vsebuje v ospredju več oseb. Prikazuje resnično dogajanje na kmetih in je ena izmed podob iz kmečkega življenja.

➤ **Imenuj realistične značilnosti!**

Realistične značilnosti v noveli V zemljiški knjigi so:

- Usmerjenost v zunanji, stvarni objektivni svet
- Osebe in dogodki so prikazani objektivno brez olepšavanja
- Zgledovanje po živi rabi jezika v različnih okoliščinah.

➤ **Označi Matevže in Lajdo!**

Matevž – je bil sin Znojilca. Dobil je doto. Denar. Z Lajdo sta imela otroka. Sekat gre drevje in umre, pred tem pa da svojo doto za otroka.

Lajda – je bila Znojilčeva rejenka. Za doto je dobila denar. Umrla je zaradi bolezni.

f) Ivan Tavčar: V Zali

➤ **Kdo je bil Ivan Tavčar?**

Bil je pripovednik v obdobju realizma.

Dela:

- zbirka 12 pripovedi Med gorami
- Cvetje v jeseni
- Visoška kronika

Teme:

- ljudje iz meščanstva, kmetje

➤ **Obnovi dogajanje V Zali?**

Okvirna zgodba dela V Zali je lov na divjega petelina. V okvirno zgodbo so postavljene tako imenovane vložene zgodbe, s katerimi nam avtor skuša dokazati, da je ljubezen vsem v pogubo, tako ljudem kot živalim. Prvi prebrani odlomek opisuje prihajajočo pomlad V Zalo. V drugem odlomku pa je opisana Zala v preteklosti, tretji odlomek pa prikazuje ljubezensko pripoved kaplana Andreja(pogovarjajo se Jernač, Miha, Tinče)

➤ **Kakšne vrste pripovedovalec je avtor (utemelji)?**

Avtor je prvoosebni pripovedovalec in zato sam nastopa. Pripoveduje dogodke, katerim je bil sam priča.

➤ **Kakšne vrste pripovedovalci so: Andrej, Jernač, Miha in Tinče?**

Andrej je tretjeosebni pripovedovalec, ker je duhovnik in ne more ljubezen dokazati v lastnem primeru.

Jernač je prvoosebni pripovedovalec, govori iz lastnih izkušenj, o svoji nesreči.

Miha in Tinče sta prvoosebna pripovedovalca.

➤ **Kdo je naslovnik?**

Naslovnik pripovedi V Zali so bralci ali poslušalci zgodbe.

➤ **Sporočilo pripovedi?**

Ljubezen je v pogubo človeku, v zgodbi pa tudi petelinu.

• **Kaj je okvirna in kaj vložena zgodba?**

Okvirna zgodba ; poudari misel oziroma idejo o pogubnosti ljubezni (divjega petelina)

Vložena zgodba ; njegovi spremljevalci.

5. **MODERNA : 1899- 1918**

➤ **Kaj je moderna?**

Moderna je nasprotovala realizmu. Tu je postalo čustvo spet pomembnejše od razuma. Začne se leta 1899, ko Cankarju zažgejo Erotiko, Župančič pa izda pesniško zbirko Čaša opojnosti. Moderna- beseda izvira iz izraza modern, kar pomeni sodoben, nov novodoben, po sodobnem okusu ali pojmovanjih. V moderni je postalo čustvo spet pomembnejše od razuma, subjektivnosti. Konča se leta 1918 po koncu prve svetovne vojne in pa s Cankarjevo smrtjo. Razvije se pri Slovencih.

Smeri moderne so:

- **dekadenca**; pomeni propad
- **simbolizem**; umetniška smer, ki za izrazno sredstvo uporablja simbole, oziroma podobe, ki pa so dvoumni in nejasni.
- **impresionizem**; umetnostna smer ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja, ki si prizadeva izraziti (čutni) vtis zunanjega sveta:
- **nova romantika**; je smer, ki obuja vrednote stare romantike, zlasti čustvo (izraz nova romantika = kot moderna)

➤ **Čas moderne?**

Od 1899 do 1918

➤ **Predstavniki moderne**

- **Dragotin Kette** (spomini, pravljica o šivilji in škarjicah, Na trgu, Jagnjed, balada Melanholične misli...)
- **Oton Župančič** (Čaša opojnosti, Z vlakom, Čez plan, Samogovori, Zimzelenje pod snegom)
- **Josip Murn Aleksandrov** (Pesmi in romance, Nebo nebo, Pesem o Ajdi, Sneg)
- **Ivan Cankar** (Kostanj posebne sorte, Hlapci, Erotika, Skodelica kave)
- **Fran Saleški Finžgar** (Na petelina)

a) **Dragotin Kette, Spomini**

➤ **Označi Dragotina Ketteja!**

Predstavnik moderne bil je najbolj dozorela in možata pesniška osebnost, pisal je ljubezenske pesmi, ustvarjal je tudi za otroke mladinske pesmi, basni in pravljice. Rodil se je 19 januarja 1876 na Premu pri Ilirski Bistrici in umrl 16. aprila 1899 v Ljubljani. Uporabljal je stalne pesniške oblike (sonet, gazele), vendar jih je sprostil v verzih in rimah.

Njegova dela:

⇒ **za otroke;**

- Pravljica o šivilji in škarjicah,
- Pravljica o ubogi Terezinki
- Legenda o skopulji z nogavico
- basen Krt Modrijan

⇒ **ljubezenske pesmi;**

- Na trgu,
- Na Krki,
- Kadar za gorami
- Spomini

⇒ **doživetja iz narave;**

- Jagned

⇒ **Pripovedne pesmi;**

- balada Melanholične misli

➤ **Kdo je pesniški subjekt?**

Dekle

➤ **Kdo je naslovnik?**

Bralci in dekle.

➤ **Oblika pesmi?**

Pesem je sestavljena iz 2 štirivrstičnih in iz 2 trivrstičnih kitic. Po obliki je sonet.

➤ **S katerimi besedami pesnik neposredno izpoveduje ljubezen in ponos?**

Svojo ljubezen in ponos izpoveduje neposredno z besedami: ljubica, ljubezen, ponosna glava, solze, hrepeneče srce.

b) Oton Župančič: Z vlakom

➤ **Označi avtorja!**

Bil je pesnik, pripovednik, dramatik, spada v obdobje moderne.

Pisal je o ljubezni, o domovini

Njegova dela:

- Čaša opojnosti
- Čez plan
- Samogovori
- Zimzelenje pod snegom- partizanska

➤ **Sporočilo pesmi Z vlakom?**

Njeno osrednje sporočilo je prošnja domovini, pesnikom, pisateljem naj izražajo ljubezen do domovine.

➤ **Katero prošnjo izraža?**

Izraža prošnjo naj gre domovina k njemu in naj ne beži..

➤ **Kdo je naslovnik?**

Naslovnik je domovina, ker jo je zapuščal.

c) Josip Murn – Aleksandrov: Nebo, nebo

➤ **Označi avtorja!**

Bil je **impresionist**, eden najčistejših lirikov. Njegove pesmi so polne barv, gibanja in glasbe.

Dela:

- Pesmi in romance,
- Nebo nebo,
- Pesem o Ajdi,
- Sneg

➤ **Kakšna upodobitev narave je pesem?**

Pesem je upodobitev narave, vendar zelo skopa, bežna. Ni podobna sliki, ampak skici. Če bi to naravno narisali, bi nastal lok, ki ponazarja nebo in črta, ki ponazarja ravan. Pesem je impresionistična.

➤ **Zakaj je to razpoloženska pesem?**

Pesem je razpoloženska ker opisuje slabo razpoloženje pesnika.

➤ **Sporočilo pesmi?**

Vedno potujemo nekam neznano, nekdo pa beži.

➤ **Kaj je skriti subjekt?**

Skriti subjekt je, da ne prepoznamo pesniškega subjekta poimenujemo ga npr. nekdo.

➤ **Kaj je impresionizem!**

Impresionizem pomeni vtis v zvezi z naravo. Je stilna usmerjenost, ki se je najprej pojavila v slikarstvu potem pa v književnosti. Poudarja trenutno doživetje, osebni vtis.

d) Ivan Cankar: Kostanj posebne sorte – črtica

➤ **Kaj je simbolizem?**

Umetniška smer, ki za izrazno sredstvo uporablja simbole, oziroma podobe, ki pa so dvoumni in nejasni. Simbolisti so trdili, da umetnost nima družbeno koristne vloge, ampak je sama sebi namen.

➤ **Kaj veš o Ivanu Cankarju?**

Rodil se je leta 1876 na Vrhniki. Bil je slavist, pripovednik in dramatik slovenske besedne umetnosti. Dvignil je slovensko pripovedno umetnost na svetovno raven. Ustvaril je slovensko pripovedno dramo. V pripovedih je upodobil majrazličnejše plasti našega ljudstva in njegovo težko življenje. Umril je leta 1918.

Njegova dela:

- Na klancu
- Hlapci
- Erotika
- Kostanj posebne sorte

➤ **Kaj je črtica?**

Črtica je kratka, en osrednji dogodek, podarek na občutju, razpoloženju.

➤ **Glavni motivi te črtice?**

Posebni kostanj, ženska z enim očesom, zlati hrošč, pokopališče.

➤ **Katere so simbolistične prvine v črtici?**

Simbolistične prvine so:

- Marjetin popačen obraz lahko razumemo kot simbol grde realnosti, strašne resnice
- Zlati hrošči simbolizirajo bogastvo
- Človeške lobanje simbolizirajo smrt.

e) Fran Saleški Finžgar: Na petelina – črtica

➤ **Obnovi dogajanje v črtici Na petelina?**

Lovec in pisatelj se odpravita ob vzhajajočem soncu na lov na petelina. Najprej ga izsledita in hodita po snegu. Potem ga izgubita a kmalu spet izsledita. Pisatelj petelina ustrelji in v srcu občuti grenko žalost.

➤ **Kakšna je vloga subjektivnih opisov v tej črtici?**

Zelo velika, pisatelj opisuje čustva do narave, subjektivno prikazuje naravo.

➤ **V čem se razlikujeta lovec France in avtor?**

Lovcu Francetu sam lov na divjega petelina pomeni več kot avtorju, avtorju pa veliko pomeni doživljanje narave.

➤ **Sporočilo črtice?**

Žival je bolj povezana z naravo, kot človek. Človek kruto poseže v njuno harmonijo in postane ubijalec.

➤ **Primerjaj to črtico s Tavčarjevo okvirno pripovedjo V Zali!**

Primerjava Finžgarjeve črtice-Na petelina in Tavčarjeve pripovedi V Zali:

Tavčar, V Zali:

- je pripoved
- ljubezen za žival in človeka je pogubna
- lov na petelina

Finžgar, Na petelina:

- je črtica
- ljubezen hvali kot pozitivno moč
- lov na petelina

Skupne značilnosti:

- žival je ustreljena v trenutku, ko poje zaljubljeno pesem.

6. EKSPRESIONIZEM: 1918- 1930

➤ Kaj je ekspresionizem (glavne značilnosti) ?

Ekspresionizem pomeni iztis, izraz. Najprej se je pojavil v slikarstvu in potem v besedni umetnosti. Vzroki za njegov nastanek so bili socialni in politični. Najbolj se je uveljavil v liriki.

Glavne značilnosti:

- vizija (videnje prihodnosti)
- teme: smrt, osamljenost, usoda, stiska
- poudarjanje realističnega (notranjega sveta)

➤ Predstavniki ekspresionizma

- **Srečko Kosovel** (Deček in sonce, Ekstaza smrti, Poezije, Integrali, Zlati čoln)
- **Ivan Pregelj**
- **Anton Vodnik**
- **Miran Jarc**
- **Slavko Grum**

➤ Kdo je bil Srečko Kosovel?

Pesnik, pripovednik, publicist. Študiral je slavistiko, romanistiko in filozofijo.

Njegova dela:

- Deček in sonce
- Poezije
- Integrali
- Zlati Čoln
-

➤ O čem in o kom govori pesem Ekstaza smrti?

Pesem prikazuje smrt/ propad zahodne Evrope (govori o vojni). Razpoloženje v njej je grozljivo, prikazana je skrajna stiska bivanja. Tisočkrat mrtvi evropski človek je človek s krivdo, z »umazanim« srcem, torej nemoralni človek.

➤ Katere so ekspresionistične prvine v pesmi?

Ekspresionistične prvine v pesmi:

- vzkliki
- pretiravanje, skrajnosti: vsa morja in jezera so polna krvi
- premori in zamolki

➤ Razloži ekspresionistično idejo!

Svet je krivičen, to povzroča stisko: evropski človek mora umreti. Ta ideja pa je značilna za družbenokritično ali socialno smer ekspresionizma.

7. SOCIALNI REALIZEM

➤ Kaj je socialni realizem (glavne značilnosti)

Socialni realizem je vrsta realizma, ki ga zanima človekov položaj v družbi. Človeka vidi predvsem kot pripadnika družbenega razreda. Od družbenih razmer je odvisno tudi človekovo osebno življenje.

➤ **Razlika med socialističnim in socialnem realizmom?**

Socialni realizem- izhaja iz družbe

Socialistični realizem- pa iz politike.

a) **Prežihov Voranc- Lovro Kuhar, Samorastniki**

➤ **Kaj veš o Prežihovem Vorancu?**

Bil je pisatelj, v obdobju socialnega realizma. Njegovo pravo ime je Lovro Kuhar.

Njegova dela:

- Jamnica
- roman Požganica
- Solzice-črtica
- Samorastniki

➤ **Obnovi dogajanje Samorastnikov?**

Veliki kmet Karničnik ima posestvo, na katerega pride služiti Hudobivška Meta. Vanjo se zaljubi Karničnikov starejši sin Ožbej. Meta pri 17 letih zanosi z njim. Karničnik za poproko noče slišati, ker sinu ne dovoli zveze z revnim dekletom. Na Krnice pokliče Metino mamo, da prisotvuje pri mučenju hčere, na dlaneh ji zažgejo predivo. Meta gre služiti v kraj ob Dravi, rodi otroka in ga pusti pri materi. Meta spet zanosi in rodi Ožbejevega otroka. Spet jo odpeljejo na graščino in ker se noče odpovedati Ožbeju ji naložijo 50 udarcev z bičem. Karničnik najde Ožbeju bogato nevesto, vendar na dan poroke njega ni od nikoder. Po nekaj dnevnem popivanju se vrne domov, a oče mu ne oprusti. Ob rojstvu tretjega otroka, ga pošlje služiti k vojaku. Od tam se vrne s prestreljeno nogo. Vedno bolj se vdaja pijači in pogosto zahaja k Meti. V nekaj letih se rodi 9 otrok in še vedno se ne smeta poročiti. Pijan Ožbej utoni v jezeru, otroci pa odrastejo kot samorastniki.

➤ **Zakaj je to delo novela?**

Novela je zato, ker ima en osrednji dogodek, do osrednjega dogodka raste napetost, ima manjše število oseb.

➤ **Označi književne osebe in razloži naslov!**

Oznaka književnih oseb v noveli samorastniki:

V ospredju je ves čas nezakonska mati **Meta**. Označuje jo njena pripadnost revnemu družbenemu sloju, ni ji dovoljena njena osebna sreča niti njena ljubezen do otrok.

Stari Karničnik je bogat, ošaben kmet, za vsako ceno hoče doseči svoj cilj.

Ožbej, njegov sin je slabič, ki niha med domom in Meto, vda se pijači.

Samorastnik je tisti, ki mora zaradi neprimernih, težkih življenjskih razmer skrbeti sam zase in se mora vzgajati sam. Metini otroci so samorastniki, ker so morali od doma že v najzgodnejših letih.

➤ **Sporočilo novele?**

Sporočilo:

Pisatelj sporočila novele ne pove neposredno, njegovo sporočilo je sama pripoved o Meti in njenih samorastnikih. Dogodki so predstavljeni objektivno, osebe se razkrivajo s svojimi dejanji in govorjenjem.

Avtorjevo sporočilo je, da mali ljudje v krivičnem družbenem redu trpijo zaradi materinega pomanjkanja in zatiranja, kar vpliva tudi na njihovo osebno življenje in (ne)srečo.

➤ **Imenuj socialno-realistične prvine Samorastnikov!**

Socialno realistične prvine Samorastnikov so:

- Opisovanje dogajanja iz oseb in stvarnega življenja
- Prikazan je človekov položaj v družbi
- Glavne knjižne osebe so pripadniki izkoriščenega družbenega razreda
- Njihovo osebno življenje je odvisno od socialne skupnosti v kateri živijo.

8. KNJIŽEVNOST NOB- narodno osvobodilnega boja- med 2. svetovno vojno

➤ **Kaj je kulturni molk?**

Razglasila ga je Osvobodilna fronta, to je bojkot vseh kulturnih dejavnosti, organiziral jih je okupator ali pa so potekala pod njegovim pokroviteljstvom, z njegovim dovoljenjem. Napredni slovenski kulturni delavci so se odpovedali javnem delovanju. Ustvarjali in nastopali so le v okvirnih kulturnih akcijah osvobodilnega gibanja in v ilegalnem tiskanju.

➤ **Kakšna književnost je nastala v Sloveniji med 2.svetovno vojno?**

Poimenovali so jo književnost narodno osvobodilnega boja
Nastajala je v izjemnih razmerah in je zato tem dragocenejša kot dokaz slovenske narodne in kulturne zavesti. Kljub kulturnemu molku je potekala vrsta dejavnosti (radio Kričač, glasilo Slovenskih poročevalcev)

➤ **Kakšno vlogo je opravljala slovenska književnost med 2.svetovno vojno?**

a) Karel Dostojevski Kajuh: Bosa pojdiva, dekle, obsorej

➤ **Kaj veš o Karlu Destovniku Kajuhu?**

Izdal je edino pesniško zbirko Pesmi. Pisal je predvsem liriko. Bil je predstavnik književnosti v 2.svetovni vojni.

➤ **Sporočilo pesmi »Bosa pojdiva, dekle, obsorej«?**

Sporočilo pesmi:

Je ljubezen izpovedana v vojnem času, v času največje narodne ogroženosti.

➤ **Slogovne značilnosti pesmi?**

Slogovne značilnosti pesmi so: kontrast, ponavljanje, stopnjevanje.

9. SODOBNA KNJIŽEVNOST- po 2. svetovni vojni

➤ **Kaj pomeni pojem sodobna književnost?**

Sodobna književnost: je književnost, ki pripada srednjemu času. To pomeni, da se večinoma ukvarjajo z različnimi pojavi in problemi naše sodobnosti. Pri tem uporablja že ustaljene, tradicionalne oblike ali pa uvaja nove- moderne.

➤ **Kaj je značilno za slovensko književnost po letu 1945 (lirika, epika, dramatika)?**
⇒ **Lirika-** leta 1953 izide pesniška zbirka z naslovom »Pesmi štirih«, izdajo jo Kovič, Menart, Pavček in Zlobec. Pesniki se po letu 1953 delijo na tradicionaliste in moderniste.

⇒ **Epika-** razvijeta se modernizem in post- modernizem.

Predstavniki:

- Drago Jančar
- Peter Božič
- Rudi Šeligo...

⇒ **Dramatika-**

Razvijajo se naslednje smeri:

- Socialni realizem
- Dramatika
- Absurda
- Eksistencializem

Predstavniki so:

- Dominik Smole
- Dušan Jovanovič
- Drago Jančar

a) Tone Pavček, Pesem o zvezdah

➤ **Kaj veš o Tonetu Pavčku?**

Rodil se je leta 1928 v Šentjurju pri Novem mestu. Delal je kot novinar pri časopisu Ljudska pravica. Nato je bil urednik RTV Ljubljana. Zdaj je upokojen. Je pesnik.

Dela:

- Maček na dopustu
- Juri Muri v Afriki
- Velesenzacija – to so dela za otroke
-

➤ **Utemelji trditev, da je pesem o zvezdah pesem o človeku?**

Pesem o zvezdah pripoveduje o tem, da je vsak človek svet zase. Kolikor je zvezd na nebu toliko je različnih ljudi na svetu. Piše o tem, da sta si dva človeka lahko blizu, vendar se lahko zgodi, da te prizadane najbolj nekdo, ki ti je najbližji. Človek lahko takrat tudi umre in takrat nastane na nebu ena zvezda več.

➤ **Sporočilo pesmi?**

Vsak človek na Zemlji je lep, čuden in svet zase, podoben zvezdi na nebu ali kot zvezda neba.

b) Janez Menart: Podeželjski plakat

➤ **Zakaj je ta pesem vabilo?**

Pesem je po svoji vsebini vabilo (vabi vso faro)- kot plakat o katerem govori. Vendar bi ti bilo tudi brez avtorjevega zapisa o njenem nastanku jasno, da pesnik z njo nikogar nikamor ne vabi,

ampak se samo pošali na račun plakatnih zapiskov. Njen namen ni praktičen ampak umetniški. Kot duhovito, na poseben način oblikovano besedilo, zbudi v bralcu podobno začudenje in smeh, kot so ga v avtorju zbudili nekdanji dogodki. Pesem nikogar ne vabi, ampak se pesnik pošali na račun teh plakatov.

➤ **Kakšen namen tega pesniškega besedila v primerjavi z namenom praktično-sporočevalnega besedila?**

Praktično-sporočevalno besedilo meni, da je vabilo resno, npr. vabilo na rojstni dan.

c) Pavle Zidar: Sveti Pavel

➤ **Kaj veš o avtorju?**

Je pisatelj.

Njegova dela: Tumor, Učiteljice, Legenda.

➤ **O čem pripoveduje *roman* Sveti Pavel?**

Pisatelj pripoveduje o življenju kmečke skupnosti na Dolenjskem v prvih povojnih letih o vsakdanjem življenju preprostih ljudi ter o odnosih med njimi in socialistično oblastjo. Glavni osebi sta brata Žan in Frenk Debevc. Prvi je bil med vojno partizma in je v novi družbeni ureditvi tudi član krajevnega ljudskega odbora najmanjše enote prej imenovane oblasti. Drugi je bil belogardist in se je pred oblastjo skrival v neki zidnici, potem v zvoniku cerkve Sv. Pavla. Napetost zgodbe se ustvarja s pričakovanjem razpleta Frenkove zgodbe.

➤ **Kako je avtor prikazal prostor in čas?**

Čas prikaže po 2.svetovni vojni, dogaja se na podeželju

➤ **Kaj nam o Žanu Debevcu pove pismo? Kako je napisano?**

Pismo je napisano neumetnostno besedilo, s katerim se sporazumevamo z oddaljeno osebo.

Vrste:

- **Uradno-** prošnja, pritožba
- **Osebno-** prijatelju, znancu
- **Poslovna-** poslovnim partnerjem

➤ **Kakšna je vloga pisma v romanu?**

Vloga pisma v romanu je, da je napisano v obliki prošnje in pritožbe.

d) Franček Rudolf: Zvestoba roman

➤ **O čem pripoveduje *roman* Zvestoba?**

Stanko na OŠ Vladimirja Gajška uči slovenščino. Njegov problem je, da ne more imeti samo ene ženske, zato se zapleta v različne ljubezenske avanture. Pri njem je problem pri tem, da ima visoko mnenje o zvestobi, sam pa dela obratno. Razmerje ima s sodelavko Gertrudo. Razmerje ima tudi s Simono ampak bolj iz usmiljenja, s kolegico Dunjo, ki je poročena in z bratovo ženo Eriko. Stanko na koncu sreča na vlaku Tino in ji razlaga o zvestobi.

➤ **Sporočilo romana?**

Nezveste osebe v romanu govorijo o pomenu zvestobe, avtor se je posmehnil tej vrednoti oziroma ljudem, ki veliko govorijo o njenem pomenu, živijo pa v popolnem nasprotju s tem

➤ **Zakaj je ta roman sodobno pripovedno delo?**

Zato, ker je v njem ob izrazito osebnih in zasebnih vprašanj obravnavana tudi aktualna družbena problematika: socialna, narodna in gospodarsko- politična.

B) JEZIK

1. Glasoslovje

➤ **Kaj je glasoslovje?**

Glasoslovje je nauk o glasovih in črkah. Glasov imamo 29, črk pa 25.

➤ **Kaj je glas?**

Glas je pojav, ki ga razlikujemo preko govora (iz črk dobimo glas, ki nam nekaj pove). Glas delimo z govorili ali govorilnimi glasovi.

➤ **Kaj je črka?**

Dobimo jo v pisavi in se tako sporazumevamo s pisavo. Če hočemo pisati moramo spoznati črke in se jih naučiti.

➤ **Kako delimo glasove?**

Glasove delimo na:

⇒ **Samoglasniki:** a, e, i, o, u

⇒ **Soglasniki:**

b) **Zvočniki:** m, n, l, r, j, v (mlinarjev)

c) **Nezvočniki:**

- **Zveneči:** b, d, g, z, ž, dž

- **Nezveneči:** t, s, h, š, k, f, c, p, č (ta suhi škafec pušča):

➤ **Naglasna znamenja!**

⇒ **Ostrivec-** zaznamuje mesto naglasa in dolžino(dolžino in ostrino), ozek dolg glas; a, o, u in i (miza, ruta) Označimo ga z /

⇒ **Strešica-** zaznamuje mesto naglasa in dolžino, stoji lahko med črkama e in o, zaznamuje široke e in široki o. Je dolga in široka ^ .

⇒ **Krativec-** zaznamuje mesto naglasa in kračino (kračina in dolžina) npr. krt, prt, vrt, pes... Označimo ga z \

2. Oblikoslovje

➤ **Kaj je oblikoslovje?**

Oblikoslovje je nauk o obliki besed

➤ **Kako delimo besedne vrste?**

⇒ **Samostalniška beseda** (samostalnik, samostalniški zaimek, posamostaljena pridevniška beseda)

⇒ **Pridevniška beseda** (pridevnik, pridevniški zaimek, števnik)

⇒ **Glagol**

➤ **Pregibne besedne vrste?**

Lahko v stavku stojijo samostojno. To so:

⇒ povedkovnik

⇒ predlog

⇒ veznik

⇒ prislov

⇒ medmet.

➤ **SAMOSTALNIŠKA BESEDA?**

a) **Samostalniški besedi prištevamo:** samostalnik (miza), samostalniški zaimek(midva) in posamostaljeni pridevnik (lepi).

Samostalniške besede so besede, ki poimenujejo bitja (človek), reči (torba) in pojme(ljubezen).

b) **Lahko jih ločimo na lastna in občna imena:**

⇒ **Lastna imena:** poimenujejo posameznike, (bitja, zemljepisne danosti in stvari)

⇒ **Občna imena:** poimenujejo predstavnike vrste in so:

- **števna**(stol)

- **neštevna**, ki jih delimo na:

- skupna (drevje),
- snovna(moka)
- pojmovna (lepota, ljubezen)

c) Samostalniški besedi določamo:

C)

⇒ **Samostalnik** (Osebe, stvari, predmeti, pojmi)

Slovnice kategorije, ki jih določamo samostalniku:

1. spol:

- ⇒ moški (tisti, avto..)
- ⇒ ženski (tista žoga)
- ⇒ srednji (tisto kolo)

2. Sklon:

- ⇒ **Imenovalnik:** kdo ali kaj?....avto
- ⇒ **Rodilnik:** koga ali česa?....avta
- ⇒ **Dajalnik:** komu ali čemu?....avtu
- ⇒ **Tožilnik:** koga ali kaj?....avto
- ⇒ **Mestnik:** pri kom ali pri čem?....avtu
- ⇒ **Orodnik:** s kom ali s čim?...avtom

3. Števila:

- ⇒ Ednina
- ⇒ Dvojina
- ⇒ Množina

4. Sklanjatev:

⇒ **moška:**

- 1- korak
- 2- vojvoda
- 3- a
- 4- dežurni

⇒ **ženska:**

- 1- lipa
- 2- perut
- 3- Karmen
- 4- dežurna

⇒ **srednja:**

- 1- mesto
- 2- /
- 3- dobro jesti in piti
- 4- Krško

➤ **Samostalniški zaimek:**

Samostalniški zaimki so besede, ki jih uporabljamo zlasti takrat, kadar nočemo ali ne moremo ponavljati istega samostalnika. Določamo jim spol, sklon, število in osebo, ki je različna le pri osebem zaimku. Osebni in posamostaljeni zaimki poznajo vsa tri števila, drugi le eno, večinoma ednino.

Samostalniške zaimke delimo na:

- ~ Osebni (jaz, ti, on, midva, vidva, onadva, mi, vi, oni)
- ~ Vprašalni (kdaj, koga)
- ~ Oziralni (kdor, kar)
- ~ Poljubnostni (kdo, kaj)
- ~ Nedoločni (nekdo, nekaj)
- ~ Mnogostni (marsikdo, marsikaj)
- ~ Nikalni (nihče, nič)
- ~ Celostni (vsakdo, vse)

➤ **Posamostaljena beseda**

• **PRIDEVNIŠKA BESEDA?**

K pridevniški besedi spada pridevnik, pridevniški zaimek in števnik. Pridevniške besede določajo lastnosti samostalniškim besedam pred ali za katerimi stojijo.

Lastnosti, ki jih določajo pridevniške besede:

- ~ kakovost (vroč čaj)
- ~ razmerje (sestrino kolo, slovenski narod)
- ~ količino (dva fanta, mnogo zabave)
- ~ različne stopnje (lep, lepši, najlepši)

Pomenske skupine pridevniških besed:

- ~ kakovostni (kakšen, kolikšen)
- ~ vrstni (kateri)
- ~ svojilni (čigav)
- ~ količinski (koliko)

➤ Pridevnik

Slovnične kategorije, ki jih določamo pridevniku:

1. Vrste pridevnikov:

- ~ kakovostni- kakšen....toplo vreme
- ~ vrstni- kateri....planinski čaj
- ~ svojilni- koliko....mnogo ljudi

!!!pravopis: dunajska rezina, slovenski pisatelj

2. Spol:

- ~ moški...lep
- ~ ženski...lepa
- ~ srednje...lepo

3. Sklon:

- ~ imenovalnik
- ~ roditelj
- ~ dajalnik
- ~ tožilnik
- ~ mestnik
- ~ orodnik

4. Število:

- ~ ednina
- ~ dvojina
- ~ množina

5. Stopnjevanje

Stopnje:

- ~ osnovnik: lep
- ~ premernik:lepši
- ~ presežnik: najlepši
- ~ visoka stopnja(elativ): prelep

Vrste stopnjevanj:

- ~ opisno: rumen
- ~ z obrazili: lep

6. Oblika:

- ~ določna: pridni...kateri?
- ~ nedoločna: preden....kakšen?

➤ **Glagol**

Po glagolu se vprašamo kaj kdo dela, kaj se z njim dogaja.

Glagol označuje:

- ~ dejanje (odšel sem na sprehod)
- ~ stanje (pri babici je bila sestra)
- ~ potek (hruška se suši)

Pri glagolu poznamo osebne in neosebne glagolske oblike.

Osebne glagolske oblike; spoznamo po tem, da jim lahko določimo osebo in jih lahko spregamo.

Neosebne glagolske oblike; spoznamo po tem, da jih ne moremo spregati in jim ne moremo določiti osebe.

Neosebne glagolske oblike so:

- ~ **Nedoločnik:** (hoditi, govoriti). Spoznamo ga po končnici –ti
- ~ **Namenilnik:**(hodit, govori). Spoznamo ga po končnici t
- ~ Opisni deležnik: na l (hodil, govoril) Spoznamo ga po končnici l
- ~ **Trpni deležnik z:** z njim tvorimo trpne povedi (knjiga je brana)

Slovnične kategorije, ki jih določamo glagolu:

1. oseba:

- ~ **prva:** tisti ki govori....jaz, midva, mi
- ~ **druga:** sogovorec....ti, vidva, vi
- ~ **tretja:** tisti, ki ni udeleženec pogovora....on, onadva, oni

2. število:

- ~ ednina
- ~ dvojina
- ~ množina

3. čas:

- ~ **sedanjik-** zgodi se v sedanjosti, zdaj!....gledam
- ~ **prihodnjik-** zgodi se v prihodnosti....bom gledal
- ~ **pretekljik-** zgodi se v preteklosti....sem gledal
- ~ **predpretekljik-** zgodilo se je pred pretekljim dejanjem....Preden sem prišel domov sem gledal pri sosedu film.

4. način:

- ~ **tvornik/** aktiv: osebek je vršilec dejanja ali nosilec stanja....Trgovino odpiramo (mi) ob sedmih.
- ~ **trpnik/** pasiv: osebek ni vršilec dejanja ali nosilec stanja....Trgovina se odpira (sama) ob sedmih.

5. naklon:

- ~ **povedni:** na koncu je pika...Gledam film.
- ~ **velelni:** na koncu je klicaj!...Glej film!
- ~ **pogojni:** v povedi je beseda bi...Gledal bi film če nebi bil utrujen.

6. vid:

- ~ **dovršen:** dejanje se je zgodilo v trenutku....Letalo je vzletelo
- ~ **nedovršen:** dejanje traja dlje časa....Letalo je letelo dve uri.

7. prehodnost:

- ~ glagol je **prehoden** če ima ob sebi predmet...Gledam televizijo
- ~ drugače je **neprehoden**...Gledam

➤ **Prislov**

Prislov je beseda, ki poimenuje okoliščine (kraj, čas, način, vzrok) dejanja. Je pregibna besedna vrsta, ker jo lahko stopnjujemo. Prislovi so sestavljeni iz ene besede.

Poznamo:

- ~ **Krajevni:** kje, kam, kod
- ~ **Časovni:** kdaj
- ~ **Načinovni:** kako
- ~ **Vzročni:** zakaj

➤ **Predlog**

Predlog je besedna vrsta, ki izraža razmerja med neenakovrednimi besedami ali besednimi zvezami. Predlogi izražajo razmerja med samostalniškimi besedami in besednimi zvezami in pri tem vplivajo na njegov sklon (iz prijaznosti, čez hribe, na omaro). Nekateri niso pravi predlogi temveč samostalniki ali prislovi (vrh planin, blizu lipe, okoli šole, sredi vasi). Vendar jih uporabljamo kot predloge.

Opis predlogov:

- ~ **predlog v:** označuje gibanje v notranjost
- ~ **predlog iz:** označuje gibanje navzven
- ~ **predlog na:** pomeni gibanje vrh nečesa
- ~ **predlog z/s:** pomeni gibanje navzdol

Zato gremo v Ljubljano, gremo iz Ljubljane, vzpnemo se na Triglav, spuščamo se iz Triglava.

Uporaba predlogov:

- ~ **Predlog z-** pišemo pred zvočniki in nezvenečimi nezvočniki
- ~ **Predlog s-** pišemo pred nezvenečimi nezvočniki
- ~ **Predlog h-** pišemo pred g in k
- ~ **Predlog k-** pred vsemi glasovi razen pred k in g

➤ **Veznik**

Veznik je besedna vrsta, ki izraža razmerja med enakovrednimi besedami, besednimi zvezami in stavki ter med neenakovrednimi stavki.

Ločimo več vrst veznikov:

- ~ Priredni (in, ter)
- ~ Podredni (da, ko, če)
- ~ Enodelni:
  - ~ Enobesedni (sestavljene, so iz ene besede: ampak, da)
  - ~ Večbesedni (sestavljene so iz dveh ali treh besed: brž ko, kljub temu da)
- ~ Dvodelni (ne- ne, niti- niti, ali- ali)

Pravila za pisanje veznikov:

- ~ Pred prirednimi vezniki vejice ne pišemo.
- ~ Pred podrednimi vezniki vejico pišemo
- ~ Pred večbesednimi vezniki pišemo vejico samo pred prvim veznikom, pred drugim je ne pišemo.
- ~ Če imamo ponovitev istega veznika vejice ne pišemo.

➤ **Členek**

Členek je besedna vrsta, ki izraža sporočevalčevo vrednotenje stvarnosti. Je nepregibna besedna vrsta, ker ga ne moremo sklanjati, stopnjevati ali spregati. Po členkih se ne moremo vprašati in v tem se ločijo od prislovov.

➤ **Medmet**

Medmet je besedna vrsta, ki izraža sporočevalčevo doživetje stvarnosti.

Medmeti izražajo sporočevalčevo doživetje stvarnosti: začudenje, veselje, zadrego; hi, ah, joj, ej, na.

Nekateri medmeti posnemavajo glasove živali in naravne šume; čiv- čiv, mijav, bim- bam-bom...

Nekateri izražajo ukaze; marš, pst, na.

Z medmeti tudi navezujemo ali ohranjujemo stike z ljudmi: na svidenje, ojla, zbogom...

SKLADNJA

- Kaj je skladnja?

Skladnja je jezikovna ravnina, ki poučuje stavek, poved in stavčne člene.

- Kaj je stavek in kaj poved?

➤ Že iz imena besede poved lahko razumemo, da nekaj pove.

Poved je zaokrožena skupina pomensko in oblikovno povezanih besed. Spoznavamo jo po veliki začetnici, začetku in končnem ločilu na koncu (,!?) V govoru poved začnemo z višjim tonom končamo pa pri piki z nižjim, vprašaju z višjim in klicaju z nižjim.

Poved lahko sestavlja:

- ~ **En stavek**- take povedi so enostavčne, take povedi so ponavadi krajše od večstavčnih.
- ~ **Več stavkov**- take povedi so večstavčne ali zložene.

Stavek spoznamo po tem, da vsebuje osebno glagolsko obliko. Osebna glagolska oblika nam pove kaj se v stavku dogaja. V enostavčni povedi imamo eno glagolsko obliko. V večstavčnih pa je več osebnih glagolskih **Pastavki** so stavki, ki nimajo osebne glagolske oblike. K pastavkom spadajo naslovi, vzkliki in pozdravi.

Polstavek je posebna stavčna oblika. V polstavku imamo v enem delu osebno glagolsko obliko, v drugem pa je ni.

Stavčni členi (osebek, povedek, prislovna določila, prilastek, predmet), so enote iz katerih je sestavljen stavek

Vprašalnice:

- ~ **Osebek:** podčrtamo z ravno črto (*kdo ali kaj?*)
- ~ **Povedek:** podčrtamo ga z vijugasto črto. V vsakem
- ~ stavku je en povedek, vprašamo se *Kaj kdo dela ali kaj se z njim dogaja?*

- ~ **Predmet:** podčrtamo ga z dvema ravnima črtama. Vprašamo se: *Koga ali česa?, Komu ali čemu?, Koga ali kaj?, Pri kom ali pri čem?, S kom ali s čim?*
- ~ **Prislovno določilo:** Podčrtamo s poševnimi črticami.
Poznamo več vrst:
  - ~ *P.D. kraja* (kje, kam)
  - ~ *P.D. časa* (kdaj?)
  - ~ *P.D. vzroka* (zakaj?)
  - ~ *P.D. načina* (kako?)
- ~ **Prilastek:** je vedno lahko del stavčnega člena. Po njem se vprašamo KAKŠEN, KATERI, ČIGAV?
Levi prilastek: so pridevniške besede, ki se v spolu, sklonu in številu ujemajo s samostalnikom. To so levi ujemalni prilastki.
Desni prilastek: so besedne vrste, ki niso pridevniške besede, najobičajnejša je samostalniška beseda: lahko je ujemalni in neujemalni.

- **Priredje?**

Priredje je zveza dveh ali več odvisnih stavkov.

D

<i>I m e</i>	<i>Ra zm erj e me d del i</i>	<i>v e z n i k i</i>	<i>graf</i>	<i>Primer</i>
<i>V e z al no</i>	dru gi del izr aža za por ed no st, hkr atn ost	I n , t e r , p a	s [↑]	Hodi in gleda.
<i>S to p n je v al no</i>	Dr ugi del prv e4 ga vse bin sk o sto pnj uje	N it i - n it i, n e - n e , n e s a m o a m p a k t u d i	s ^{<}	Niti ne riše niti ni tiho
<i>L o č no</i>	Dr ugi del daj e za me no prv eg a	A li - a li	s ^y	Ali beri ali poslušaj!
<i>P r et</i>	Dr ugi del	A , t	s ^{≠S}	je majhna toda prebrisan

- Podredje?

Podredje je zveza enega glavnega stavka in enega ali več odvisnih stavkov (S struktura)

Ime odvisnika	Podčrtavanje	Vprašalnica	Vez, besede
Osebkov	_____	Kdo ali kaj	Kdor, kar, kdo, ali, da, kako
Predmetni	_____	Koga ali česa, komu ali čemu, koga ali kaj, pri kom ali pri čem, s kom ali s čim?	Koder, kar, da, ali, kaj, kod, če
Krajevni	////////// ////////// ///	Kam, kje, kod	Kjer, kamor, koder, odkoder, do koder
Časovni	////////// ////////// ///	Kdaj, do kdaj	Ko, kadar, dokler, tako dolgo da, medtem ko, takoj ko
Načinovni	////////// ////////// ///	Na kakšen način	Ne da, kakor, kakor da, kot da, tako da
Vzročni	////////// ////////// ///	zakaj	Ker, ko, ki, saj
Prilastkov	....	Kakšen, kateri	Ki, kateri,

	.....	čigav	da, koliko, kaj, kam, kot, kakor
Namerni	////////// ////////// ////	Čemu, s kakšnim namenom	Da, da bi
Pogojni	////////// ////////// ////	Pod kakšnim pogojem	Če, ko, ako, da
Dopustni	////////// ////////// ////	Kljub čemu	Čeprav, četudi, dasi

- **Glavni in odvisni stavek?**

Vsaka poved je sestavljena iz glavnega in odvisnega stavka. Glavni stavek je neodvisen, odvisni pa je odvisen od glavnega stavka.

BESEDOSLOVJE / BESEDOTVORJE

- **Kaj je besedoslovje?**

Je nauk o besedah(beseda je najmanjša stavčna enota- jezikovna enota za označevanje pojmov).

Preučuje besede, ločimo:

- ~ **Polnompenske** (samostalniška beseda, pridevniška beseda, glagol, povedkovnik, prislov...)
- ~ **Nepolnompenske** (slovnične: členek, veznik, predlog...)

➤ **BESEDE IN BESEDNE ZVEZE?**

- ~ **Domače**(iz praslovanščine- nastale v slovenščini)
- ~ **Privzete** (iz drugih jezikov):
  - ~ Občna imena: izposojenke, tujke
  - ~ Lastna imena: podomačena (zevs)
  - ~ Polcitatna(shakespeare)
- ~ **Poldomače**(iz privzetih besed in njihovih delov+ domačih obrazil)
- ~ **Citatne**(iz drugih jezikov, neprilagojene).

➤ **VRSTE BESED**

- ~ **Stilno neznamovane**:v vseh zvrsteh jezika splošno znane in splošno uporabne)
- ~ **Stilno zaznamovane**: (imajo osebno barvo ali ozračje):
  - ~ **Čustveno obarvane** (manjševalnice, slabšalnice ,ironične, psovke)
  - ~ **Zvrstno obarvane** (zborne, pogovorne narečne, publicistične, slengovske)
  - ~ **Časovno obarvane**(nevtralne, nove, nesodobne, historizmi)

Pojmi:

manjševalnica: beseda, ki izraža pomanjšanje

ironičen: izraža negativen, odklonilen odnos do česa, navadno z vsebinsko pozitivnimi besedami, posmehljiv

zboren: nanašajoč se na najvišjo zvrst knjižnega

narečje (dialekt): od knjižnega jezika različni jezikovni sistem, v katerem se govori na delu narodnega ozemlja – narečen

➤ **ODNOSI MED BESEDAMI**

- ~ **SOPOMENKA (SINONIM)** – beseda, ki ima (skoraj) enak pomen kot kaka druga beseda (veselje/radost; sušica/jetika/tuberkoloza; biti, tepsti, tolči)

- ~ **ENAKOZVOČNICA (HOMONIM)** – beseda, ki ima enako zvočno ali pisno podobo kot druga beseda, a drugačen pomen (krmilo, osišče, bor, partija)
- ~ **NADPOMENKA (HIPERNIM)** – beseda v odnosu do besede, katero pojmovno, pomensko vsebuje: nadpomenka od besede smreka je beseda drevo (nadrejena beseda)
- ~ **PROTIPOMENKE (ANTONIM)** – beseda z nasprotnim pomenom v odnosu do druge besede: protipomenka od bel je črn
- ~ **BESEDE ISTE DRUŽINE** – ista podstava in sorodni pomen: pis: pisati, pisan, napisan, podpisan, opis, opisan, prepis ...

➤ **REKLA(FRAZEMI), REČENICE(FRAZE)**

Reklo-

besedna zveza, navadno s posebnim, prenesenim pomenom besed: jezik za zobe, hvala bogu (nestavčna struktura: biti za luno, kislo vreme, pasji dnevi)

Rečenice:stavčna struktura: mi o volku, volk iz gozda..konec dober, vse dobro.

- Kaj je besedotvorje?

➤ **PODSTAVA IN OBRAZILO:**

Del besede, iz katerega tvorimo novo besedo, imenujemo **PODSTAVA**, del, s katerim jo tvorimo pa **OBRAZILO**.

Npr.: miz - ica
podstava obrazilo

Na stiku med podstavo in obrazilom pogosto prihaja do glasovnih premen. Npr.: knjiga - knjižica.

Na ta način tvorimo besede vseh besednih vrst (sam., gl., ...).

➤ **BESEDOTVORNE VRSTE:**Tvorjena / netvorjena beseda

~ **IZPELJAVA:**

To je tvorba iz enobesedne podstave z desnim obrazilom.

Npr.: pis - ec ... pisec

~ **SESTAVA:**

To je tvorba iz enobesedne podstave z levim obrazilom (predpono).

Npr.: na - pisati ... napisati

~ **ZLAGANJE:**

To je tvorba iz večbesedne podstave z vmesnim samoglasnikom.

Npr.: knjig - o - vez - 0 ... knjigovez

~ **SKLAPLJANJE:**

Tvorba iz večbesedne podstave s preprosto strnitvijo.

Npr.:

na to ... nato

➤ **MEŠANE TVORBE:**

- krnitev + sklapljanje: Organizacija Združenih Narodov ... OZN
- krnitev + izpeljava: Stanislav ... Stan- + -ko ... Stanko
- prehajanje med samimi lastnimi imeni: včasih je kraj poimenovan po osebnem imenu (Vas, kjer živijo Bertoki, se imenuje Bertoki)

ZVRSTI SLOVENSKEGA JEZIKA

- Kaj je uradni jezik?

Uradni jezik v Republiki Sloveniji je slovenščina. V prekmurju je tudi madžarščina in na primorskem italjanščina.

- Kaj je državni jezik?

Je jezik, ki ga govorijo v posamezni državi.

- Kaj je materni jezik?

Je jezik naših staršev ki se ga naučimo kot prvega.

Zvrsti slovenskega jezika so funkcionalne, socialne in prenosniške.

- **SOCIALNE ZVRSTI:**

Delijo se na: **knjižni (zborni) jezik, pogovorni jezik in narečja.**

➤ **KNJIŽNI JEZIK:**

Namenjen je sporazumevanju na vsem slovenskem ozemlju. Deli se na:

- ~ Zborni jezik- večinoma se piše vendar se tudi govori (javno govorjenje), poteka po natančno določenih pravilih (slovnica in slovar)
- ~ Pogovorni jezik-delimo na: **žargon, sleng in argo. (interesne govornice)**

- ~ **SLENG:** Tvorijo ga prevzete in čustveno obarvane besede. To so besede, ki so v nekem obdobju aktualne, potem pa zamrejo in jih nadomestijo nove. Sleng se od generacije do generacije močno razlikuje. Besede so prevzete predvsem iz tujih jezikov. Npr.: cool, full, mega, ...

- ~ **ŽARGON:** Temelji na interesnih govoricah, ki ga uporabljajo pri svojem delu ljudje različnih poklicov: mehaniki, zidarji, športniki, ... Žargonske izraze razume le tisti, ki pozna in razume govorni položaj v katerem so besede ali besedne zveze nastale. Npr.: Zabil je koš. Naredil je totalo.

- ~ **ARGO:** To je skrivni jezik ali latovščina in učinkuje še ožje kot žargon. Poznajo ga samo posvečeni ljudje, ki so s stvarjo popolnoma seznanjeni. To so različne kode, papajščina, ...

➤ **NEKNJIŽNI JEZIK** (narečja, pokrajinsko pogovorni jezik)

~ **NAREČJA:**

Je zvrst, ki je zemljepisno bolj omejena od pogovornega jezika. Na razvoj narečja vpliva predvsem relief pokrajine. V Sloveniji je zaradi tega nastalo 7 narečnih skupin: koroška, primorska, rovtarska, dolenjska, gorenjska, štajerska in primorska. Narečja se od zbornega jezika ločijo v dolgih in kratkih samoglasnikih in sicer tako po njihovem številu kot po barvi. Veliki razločki med narečji so povezani z naravo in z mestom besedenega naglasa (npr.: oko - oko).

• **FUNKCIJSKE ZVRSTI:**

Pri funkcijskih zvrsteh je pomemben predvsem namen sporočanja, naloga človekove dejavnosti, v kateri je kaka skupina jezikovni sredstev posebej uporabna oziroma v navadi. Take dejavnosti so na primer znanost, publicistika, ... Funkcijske zvrsti delimo na: neumetnostne in umetnostne podzvrsti.

➤ **NEUMETNOSTNE:**

To so: praktično sporazumevalne - znanstvene in publicistične veje.

Jezik praktičnega sporočanja: uporabljamo ga za preprosta govorna in pisna sporočila, obvestila, ...

Strokovno - znanstveni jezik: uporabljajo ga ljudje raznih strok kadar strokovno govorijo ali pišejo; delimo ga na dva dela: strokovni in znanstveni jezik.

Strokovni: uporablja termine, nečusveno prikazuje, je objektivni.

Znanstveni: več terminov, zamotani stavki, uporablja citate, preglednice, skice, razume ga najožji krog ljudi

Praktično - strokovni: razume ga vsak, to so reklame, obrazci, ..

Poljudno - znanstveni: skoraj brez terminov, dostopen širšemu krogu bralcev in pritegne k branju.

Publicistični jezik: uporablja se v besedilih množičnih občil (radio, TV, ...), to so reportaže, feljtoni, kritike, novice, intervjuji, ...

➤ **UMETNOSTNE:**

To so leposlovna in umetnostna besedila, ki imajo vsebino z globljim pomenom. Umetnostna besedila delimo na vezano in nevezano besedo, ti dve pa še na nedramo in dramo. Zaradi svoje polnosti se v besedilih dostikrat uporabljajo zastareli izrazi za poudarjanje opisovanih obdobij. Uporabljajo se **METAFORE** in **METONIMIJE**.

Pri ustvarjanju se avtor opira na svoje nazore; urejen sestav takih nazorov imenujemo POETIKA (z časom se spreminja).

➤ **PRENOSNIŠKE ZVRSTI:**

Prenosniška zvrst pomeni, da moramo svoje govorne izjave mnogokrat močno preoblikovati, če hočemo s črkami in ločili izraziti tisto, kar želimo. Npr.: besedilo nekega pisma glede na pogovor z sodelujočim človekom.

- **Strokovni izrazi/ termini**

Temeljijo na natančno določenih, ustaljenih enopomenskih besedah (enačba, atom). Kdor piše strokovno mora take izraze

- **Privzeta beseda?**

Pomeni privzeta iz tujih jezikov

- **Stalna besedna zveza?**

Besedne zveze, ki ne pomenijo tistega kar izražajo npr. metati polena pod nekoga, pomeni nekoga ovirati.

SPOROČANJE

- **Kaj je sporočanje?**

Sporočanje je zavestno dejanje sporočevalca. Je tvorjenje besedila z znamenji besednega jezika.

- **Kdo je sporočevalec?**

Je govorec ali pisec besedila.

- **Kdo je naslovnik?**

Je poslušalec ali bralec.

- **Okoliščine sporočanja?**

- **Notranje:**

- ~ Telesno in čustveno stanje sporočevalca (razigran, vesel, utrujen)
    - ~ Družbeno in čustveno razmerje do naslovnika (prijateljski ali uradni odnos)

- **Zunanje:**

- ~ Prostor in čas sporočanja
    - ~ Okoliščine vplivajo na to, kako sporočamo, s katerimi besedami bomo kaj sporočili.

- **Lastnosti dobrega sporočanja?**

- ~ Sporočamo le o tem kar dobro poznamo
  - ~ Upoštevamo okoliščine sporočanja
  - ~ Upoštevamo pravine in pravila danega besednega jezika
  - ~ Upoštevamo oz. posnemamo značilno zgradbo izbrane besedne vrste
  - ~ Upoštevamo prednosti in pomanjkljivosti prenosnika.

PRAVOPIS

- **Raba velike in male začetnice?**

- **Zapisovanje slovenskih glasov in glasovnih sklopov s črkami?**

- **Deljenje besed?**

Na vsaki strani deljenja mora biti vsaj en zlog. V vsakem zlogu mora biti vsaj en samoglasnik.

- **Pisanje prevzetih besed!**

Pravila za pisavo tujk so ohlapna, pišemo jih v izvirni in deloma ali čisto podomačeni obliki. Čim več je tujk v rabi tem širši krog ljudi jo uporablja, tem bolj se prilagaja domači pisni ali glasovni podobi. (npr. bufet ali bufe nazadnje bife)

- **Raba ločil!**

- **Pika .**

- ~ Na koncu pripovedne povedi
    - ~ Za vrstilnimi številkami
    - ~ Za ločevanje tišočic in nižjih enot
    - ~ Za okrajšave

- **Vejica ,**

- ~ Če najprej napišemo priimek nato pa ime

- ~ Med glavnim in odvisnim stavkom(bil sem vesel, ko sem izvedel)
- ~ Med pastavki in preostalim besedilom(Vprašaj ga, radovedneža)
- ~ Med vrinjenimi stavki in preostalo povedjo (pisec prve slovenske knjige, Primož Trubar, se je rodil na Rašici)
- ~ V podredjih za podrednimi vezniki (prišel je, ker je imel darilo)

➤ **Vprašaj ?**

- ~ na koncu vprašalne povedi
- ~ na koncu podredne povedi, če je stavek vprašalni (kako si vedel, če nisi bil tam?)

➤ **Klicaj !**

- ~ Na koncu čustveno obarvane povedi (spoštovani!)
- ~ Na koncu podredne povedi, če to zahteva glavni stavek (pometi stanovanje, če tako rečem?)
- ~ V pismih z nagovori (dragi Rok!)
- ~ Kadar je vzklična poved vprašalna (Kako si mogel storiti kaj takega!)

➤ **Vežaj –**

- ~ Na koncu vrste kadar razlagamo(Pre-še-ren, do-mo-vi-na)
- ~ Med dve različni besedi, ki sta med seboj v kakršni koli zvezi in odsotnosti (Slovensko-nemški slovar)
- ~ Za členico le kadar stoji pred kazalnim zaimkom ali prislovom (le.ta, le- oni)
- ~ Kadar stoji – le za besedo, ne damo vezaja (tamle)
- ~ Med zloženke, kjer je prvi del beseda značajka, številka ali črka, drugi del pa je izpisan (100- letnica, d- dur, 12- urni delavnik)

➤ **Pomišljaj –**

- ~ Določimo vrinjeni stavek od celotnega (komaj sem mu pokazal hrbet- že je izginil)
- ~ Da močnejše poudarjamo nasprotje (jezik lepo govori- prazno je tvoje srce)
- ~ Da poudarimo besedo ali celotno misel (tovariš- to je beseda)
- ~ Da nakažemo neizrečeno misel (tiho, če ne-)
- ~ Kadar razlagamo izrečeno misel z okrajšano primero (imeli smo ljudi- v poljani cvet)

- Pisanje skupaj in narazen z vežajem?